

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧЕ ЧОТИРИКНИЖЖЯ ОЛЕНИ ШЕВЧЕНКО

(Шевченко Олена. Душею до людей – крилами до неба: нарис про життя і творчість Василя Загороднюка. – Херсон: Графіка, 2012.- 84 с.; Шевченко Олена. Іскра Божа: літературний портрет поета Анатолія Кичинського. – Херсон: Айлант, 2012.- 74 с.; Шевченко Олена. Лицар творчого ордену: художньо-публіцистичний нарис про життя і творчий шлях Анатолія Марущака. – Херсон: Айлант, 2012.- 68 с.; Шевченко Олена. Мить у слові повторить: штрих-код творчого портрета поета Валерія Кулика. – Херсон: Графіка, 2012.- 84 с.)

Уродженка Вінниччини Олена Іванівна Шевченко з дитинства поєднала свою долю з Херсонщиною. Вчительська, бібліотечна, письменницька її діяльність нерозривно пов'язана з літературним та мистецьким процесом у нашому краї. А знедавна О.Шевченко спробувала свої сили ще й у царині критики та літературознавства.

Перед нами її чотирикнижка, присвячене місцевим авторам, знаним по всій Україні. Це огляди життя і творчості Василя Загороднюка, Анатолія Кичинського, Валерія Кулика та Анатолія Марущака. Усі книжки в чудовому оформленні, з фотопортретами письменників та розлогою бібліографією, що привабить до них не лише науковців (літературознавців, краєзнавців, мистецтвознавців), учителів чи студентів-філологів, а й широке коло читачів.

“Душею до людей – крилами до неба” – так виразила О. Шевченко в назві своєї книжки мистецьке кредо голови Херсонської обласної організації Національної спілки письменників України, кандидата філологічних наук, доцента Херсонського державного університету В. Загороднюка.

У розділі *“Пошук ліричного образу”* авторка подає біографічні відомості про митця та визначає основні віхи його творчого становлення як співця на тлі 1970-1980-х рр. Як колишня вінничанка О. Шевченко живописує рідні краєвиди, серед яких у селі Бурківці Погребищанського району 31 грудня 1955 року побачив світ поет. *“Цілком імовірно, що такий чудовий край і новорічна абстракція небесних знаків Зодіаку таємно вплинули на долю маленького хлопчика”* [1, с.4], – здогадується вона. Навчання в Бурківській початковій та Ново-Фастівській середній школах, Київському ПТУ № 21 та служба в армії розширили виднокола письменника-початківця. Особливо ж роки перебування в Київському книготоргівельному технікумі, пов'язані з літературними зустрічами та знайомствами, окрилили молодого автора. О. Шевченко фіксує увагу на ліричному дебюті митця, який відбувся на сторінках миронівської районної газети на Київщині *“Червона зірка”* (вірш *“Етюд”* у числі від 27 грудня 1980 року), на подальших публікаціях у періодиці (газети *“Молодь України”*, *“Ленінський прапор”*, *“Наддніпрянська правда”*, *“Придніпровська зірка”*) та альманахах *“Вітрила”* (1984), *“Поезія”* (1987, № 2).

Розділи *“Злет фантазії”*, *“Очищення духовності”*, *“Науково-творчий шлях”*, *“У долі мрії кучеряві”* та ін. дають можливість авторці окинути поглядом книжкове поліття В. Загороднюка – від першої ліричної збірки під назвою *“Пам'яттю прийду”*, що вийшла у київському видавництві *“Молодь”* 1990 року, до наступних видань. А це були *“Ватерлінія степу”* (1992), *“Хто гуляє серед ночі?”* (1996), *“Біль мовчання”* (1998), *“Пісня цегли”* (2003), *“Морська абетка”* (2005; перевидання: 2008, 2011, 2012), *“І пахне медом їхня хата”* (2007), *“Енеїда, або українці не перестануть сміятися”* (2007), *“Сиваш”* (2011), *“Формула Сократа”* (2012), а також монографія *“Психологізм творчості Михайла Стельмаха”* (2002), окремі ліричні зразки та статті в журналах *“Українська мова і література в школі”*, *“Дзвіночок”*, *“Кур'єр Кривбасу”*, *“Жінка”*, *“Ірина”*, альманахах та антологіях *“Самоцвіти”*, *“Вежі та вітрила”*, *“Таврія поетична”*, в газетах *“Голос Таврії”*, *“Новий день”*, *“Християнин Таврії”*, *“Літературна Україна”* та ін.

Завершується книжка про В. Загороднюка мікрохрестоматією з віршів різних літ та розлогою бібліографією.

Видання *“Іскра Божа”*, що являє собою літературний портрет поета Анатолія Кичинського, О. Шевченко розпочинає передмовами Л. Марченка *“Книги, мов птахи...”* та О.

Поліщук “Іскра, що запалює”, які є відгуками на її дослідження.

У розділі “Світло ранньої поезії” авторка репрезентує життєпис митця – від народження 4 квітня 1950 року в степовому селі Преображенці Чаплинського району на Херсонщині в родині колгоспників і до років навчання в місцевій восьмирічці, Чаплинській десятирічці, Херсонському педагогічному інституті та на Вищих літературних курсах при Літературному інституті ім. О. М. Горького в Москві.

Авторка наголошує, що вже ранньою лірикою, зокрема першою збіркою “Вулиця закоханих дерев” (1976) А.Кичинський заявив про себе як непересічного співця. Його поезія, *“характеризуючись новизною, увійшла в українську літературу як уранішнє світло”* [2, с.13].

У розділах “Спалахи почуттів”, “Пам’яті присвячено”, “Випробовування популярністю”, “Особиста зустріч”, “З людьми й задля них” та інших О. Шевченко простежує здобутки митця, означені в книжках “Світло трави” (1979), “Землі зелена кров” (1982), “Листоноша – Земля” (1985), “Дорога завдовжки в любов” (1988), “Повторення не пройденого” (1990), “В гості до мамі” (1991), “Жива і скошена тече в мені трава” (1999), “Бджола на піску” (2003), “Срібна голка і нить золота” (2010). Особливу увагу приділено книжкам, за які А.Кичинський був удостоєний 2006 року звання лауреата Національної премії України ім. Тараса Шевченка (“Пролітаючи над листопадом”, 2004; “Танець вогню”, 2005). Авторка вказує на розмаїття мотивів та образів лірики та поем письменника, самотність його художнього бачення.

А.Кичинський постає у книжці як визначний український поет, перекладач, художник, критик, громадський діяч. Авторка з захопленням живописує його успіхи в різних царинах, підкреслює доміанти індивідуального стилю митця, гуманістичний пафос доробку. Кредо митця вона прочитує в одкровеннях А.Кичинського, його самовизначеннях та самохарактеристиках типу: *“...Я вважаю, що справжня література – це коли на першому місці людина”* [3, с.37].

Як дослідниця О. Шевченко прагне проникнути в глибини творчої лабораторії співця, подати його доробок у літературному контексті доби. Але інтерпретація нею окремих поезій А. Кичинського часом викликає сумніви. Наприклад, поезія-екфразис херсонського співця “Тарас Шевченко і діти-байгуші. Папір, сепія” з присвятою Іранбекові Оразбаєву, що підкреслює гуманістичну доміанту в творчості Шевченка періоду заслання, його убоління за окраденою долею злидарів-казахів, – це ще спроба заглиблення до творчої майстерні Кобзаря. Кожен, хто споглядав Шевченкове полотно з зображенням казахських дітлахів-жебраків, певно ж звертав свою увагу на вираз обличчя поета-засланця, змальованого на другому плані. Там і безмежне співчуття до представників тубільного населення і гостре засудження господаря, байдужого до людського горя і страждань:

*У дверях ситої душі
голодні, босі, напівголі
казахські діти-байгуші –
дві долі крихітні і кволі,
а бути чесним – дві недолі, -
стоять і просять хліба-солі
у дверях ситої душі* [1, с.13].

Відтак звучить мовчазна спонука з боку Кобзаря, адресована цій “ситій душі”, котра не здатна на співпереживання: *“не проганяй же їх”, “вділи їм ласки, наче мати”, “збідній на зло”, “побійся двері зачиняти”*. Але ці сподівання на щедрість і співчуття марні, адже, як стверджує приповідка, наїдений голодного не розуміє. В інтерпретації А.Кичинського Т.Шевченко прирікає цю *“ситу душу”* на страшні моральні муки:

*Ти хтіла в рай?
Терпи тепер
оці розверсті в некло двері,
котрі мій суд страшний відпер
на забороненім папері* [1, с.13].

О. Шевченко ж інтерпретує образний світ даного твору інакше: *“У внутрішньому монолозі автор, звертаючись до душі поета, констатує його важкий життєвий шлях”* [3, с.30], – і далі подається як ілюстрація вище наведена цитата з Кобзаря. Тобто, на думку дослідниці, виходить, що не Т. Шевченко-художник як герой вірша таврує *“ситу душу”*, байдужо до людських страждань,

і провіщає нелюдів муки (*“ти, мов галерник при галері, / і згинеш при оцім папері, / хоч і карайсь, і кайсь тепер”*), а сам А.Кичинський буцімто під *“ситою душею”* бачить Кобзаря.

Мікрохрестоматія з віршів різних років та бібліографія в заключній частині книжки могли би бути й ширшими з огляду на значимість постаті А.Кичинського на тлі вітчизняного й загальноєвропейського літературного процесу.

“Лицарем Творчого Ордену” назвала О. Шевченко на обкладинці своєї книжки відомого в нашому краї письменника й тележурналіста Анатолія Петровича Марущака. З нею суголосний автор передмови *“За текстами – підтексти”* В.Піддубняк, який напівжартівливо/напівпатетично вигукує: *“Поки що без ордена, але – з Ордену!”* [4, с.5]. У жанровому відношенні книжку О. Шевченко про А.Марущака він визначає як *“нарис із елементами літературознавчого аналізу”*, в якому вона *“точно розставила акценти і відзначила особливості поезії і прози свого героя”* [4, с.4]. Так, саме героя. Адже в книжці явно домінує белетристичне й публіцистичне начало над власне науковим. Тому А.Марущак постає дійсно не об’єктом анатомічних вправ над його літературною сутністю, а яскравим повновартісним персонажем, вихопленим із життєвої суєти. Він філософ і репортер, романтик і артист.

У розділі *“Нарівні з часом”* О. Шевченко окреслює літературні здобутки письменника, означені збірками поезій *“Утоли мои печали”* (1999), *“Вольный стиль”* (1999), *“У слові і в мовчанні”* (2003), *“Мандри наосліп”* (2005), *“Щоденник вітру”* (2008), *“86, 400”* (2012) та книжками прози *“Высокий двор”* (1990), *“Тайны Турецкой скалы”* (2002), *“Ключи от приключений”* (2007), *“Шалений ферзь”* (2007), *“Доктор ГО”* (2010), виданнями для дітей *“Непослушные пальцы”* (2001), *“Почему веселый Кит не приплыл на остров Крит”* (2002). Розділи *“У посмішці дитинства”* та *“Місто, море, друзі”* фіксують витoki творчого дарування митця, живописують середовище, яке сформувало його як непересічну творчу особистість. У розділах *“Дитяча проза і гумор”*, *“Кохання на все життя”*, *“На гребені хвилі”*, *“Трагічність долі”* та ін. О. Шевченко проникливо характеризує різні сторінки життя і літературної діяльності А.Марущака. Окрім уже традиційної мікрохрестоматії та невеличкого списку джерел, у книзі знайдемо багату ілюстративну частину (численні світлини різних літ, обкладинки книг), що увиразнює видання.

Постаті херсонського письменника й тележурналіста Валерія Кулика присвячено книжку О. Шевченко *“Мить у слові повторить”*. Авторка передмови М.Пентилюк дібрала для назви свого матеріалу досить красномовний заголовок – *“Щедрість таланту”*, підкресливши, що співець володіє неабияким даром, *“знаходить натхнення у всьому, з чим стикається і до чого доторкається”* [5, с.4].

До видання також увійшла післямова О.Бутузова *“Переплелися в думках дороги”*, де належно оцінена спроба О. Шевченко окреслити літературний портрет херсонського сонет яра, а відтак він *“постає перед читачем, перш за все, як людина поруч зі своїм корінням, близькими родичами, друзями, вчителями, однодумцями, як особистість, що присвятила себе літературі і журналістиці, тобто повсякденній роботі на мистецькій ниві, зробила сенсом свого існування володіння рідним словом як головним, правічним і вічним, втіленням української душі, безмежно ліричної, світлої та щирої, сповненої барв, краси і сенсу самого буття”* [5, с.80].

У розділах із поетичними назвами *“Благословенна степова земля”*, *“Ромашкові спогади”*, *“Повернення в юність”*, *“Пучок полярних незабудок”* авторка окидає поглядом різні віхи життя й творчого становлення співця, зокрема фіксує увагу на книжках, що ставали знаковими подіями в літературному процесі: *“Відстані”* (1978), *“Озимина”* (1981), *“Дорога до тебе”* (1989), *“Трояндове вино”* (1994), *“Відлуння любові”* (1995), *“Уста твої ніжніші за корали”* (1997), *“П’ятдесят сонетів різних літ”* (1998), *“Серце моєї матері”* (1998), *“Свіча кохання”* (2001), *“Колодязь у степу”* (2002), *“Планета сонета”* (2003), *“Алегорії вересневого саду”* (2004), *“У мареві мальв”* (2006) та ін. Окрему увагу О. Шевченко приділяє тележурналістиці в долі митця (розділ *“Телебачення – стихія творчості”*), а також успіхам письменника в перекладацькій справі (розділ *“На ниві перекладу”*).

Багатий фотоматеріал та мікрохрестоматія з віршів і перекладів різних літ доповнюють уявлення про студійованого поета.

Відтак дане чотирикнижжя – це цікавий і цінний путівник по творчості співців Херсонщини. Хоч О. Шевченко й не пропонує глибокі літературознавчі дослідження й не претендує на лаври маститого науковця, її популярно викладені матеріали з частими публіцистичними й есеїстичними вкрапленнями стануть у пригоді й учителям, і студентам, і краєзнавцям – широкому читацькому

колу.

У випадку повторного передруку цих видань бажано було б усунути численні технічні погрішності, описки, відхилення від стандарту в оформленні бібліографії.

Окремі фрази подано кострубато. Наприклад: 1) “У доповіді про людські втрати на честь 40-річчя Перемоги М.Горбачов назвав 27 млн. чоловік” [3, с.27]. Треба: “У доповіді на честь 40-річчя Перемоги М.Горбачов оголосив про людські втрати у війні – 27 млн. чоловік» (адже йдеться про втрати у Другій світовій, а не до 40-річчя Перемоги, тобто за станом на 1985 рік; а М.Горбачову називати поіменно 27000000 чоловік і півжиття б не вистачило, не те що рамок доповіді); 2) “Своїм життям В. Забаитанський був прикладом для багатьох радянських митців” [3, с.39]. Краще було б ужити: «В. Забаитанський був прикладом для багатьох радянських митців»; 3) “З’являються надруковані вірші в газетах” [4, с.38] замість “З’являються вірші в газетах” або “Надруковано вірші в газетах” ; 4) “Як цікавим митцем і неординарною людиною, Валерій по-особливому захопився Володимиром Куликівським” [5, с.33]. Мабуть, природніше б було: “Валерій по-особливому захопився Володимиром Куликівським як цікавим митцем і неординарною людиною”.

У книжках О. Шевченко нерідко трапляються русизми: “на високу ступінь” [3, с.18], а слід: “на високий ступінь”; “вони являються характерною особливістю” [3, с.18] замість “вони є характерною особливістю”; “...Вона душі в ньому не чаяла” [5, с.14], а треба: “...Вона душі в ньому не чула”.

Книжки пересипані багатьма тавтологіями типу: “сповідь поета... поезії” [2, с.17], “як поет-лірик... сповідує через поетичне слово” [3, с.18]; “поезію українського поета” [3, с.32], “емоційно-творчий поштовх... до створення” [4, с.41]; “творчість... піснетворця” [5, с.71] тощо.

Та попри технічні прорахунки чи стилістичні ляпсуси чотирикнижжя О. Шевченко потрібне й своєчасне видання, яке обов’язково знайде свого вдячного читача.

Література

1. Кичинський А. Жива і скошена тече в мені трава: вірші / Анатолій Кичинський.- Херсон: Айлант,1999.- 128 с.
2. Шевченко Олена. Душею до людей – крилами до неба: нарис про життя і творчість Василя Загороднюка / Олена Шевченко. – Херсон: Графіка, 2012.- 84 с.
3. Шевченко Олена. Іскра Божа: літературний портрет поета Анатолія Кичинського / Олена Шевченко. – Херсон: Айлант, 2012.- 74 с.
4. Шевченко Олена. Лицар творчого ордену: художньо-публіцистичний нарис про життя і творчий шлях Анатолія Марущака / Олена Шевченко. – Херсон: Айлант, 2012.- 68 с.
5. Шевченко Олена. Мить у слові повторить: штрих-код творчого портрета поета Валерія Кулика / Олена Шевченко. – Херсон: Графіка, 2012.- 84 с.

Немченко Іван. Літературознавче чотирикнижжя Олени Шевченко / Іван Немченко // Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник. - Випуск 11. — К.–Херсон: